

Małgorzata Borkowska

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

WPLYW LOKALNYCH GRUP DZIAŁANIA NA ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH DOLNEGO ŚLĄSKA

IMPACT OF LOCAL ACTION GROUPS IN RURAL DEVELOPMENT OF LOWER SILESIA

Słowa kluczowe: lokalna strategia rozwoju, lokalna grupa działania, aktywność lokalna, Dolny Śląsk, rozwój

Key words: local development strategy, local action group, local activity, Lower Silesia, development

Synopsis. Najskuteczniejszym sposobem zaangażowania społeczności wiejskiej w rozwój obszaru, na którym przyszło jej mieszkać i pracować jest proces budowania kapitału społecznego na wsi. W obliczu braku poczucia konieczności zaangażowania się społeczeństw wiejskich w sprawy lokalne coraz większego znaczenia nabierają działania aktywizujące realizowane na obszarach wiejskich przez Lokalne Grupy Działania, które wynikają z zapisów Lokalnych Strategii Rozwoju przyjętych przez poszczególne partnerstwa.

Wstęp

Polska wieś przez lata postrzegana była głównie jako miejsce wytwarzania żywności. Zupełnie nie dostrzegano licznych walorów wsi, jak i tkwiącego w jej mieszkańcach potencjału. Dopiero przystąpienie Polski do Unii Europejskiej i wzrost środków przeznaczonych na wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, spowodowały aktywizację ludności wiejskiej. Tereny wiejskie po akcesji zostały objęte mechanizmami Wspólnej Polityki Rolnej (WPR). Oprócz działań znajdujących się w I filarze WPR (interwencje rolne oraz dopłaty bezpośrednie), zaczęto wdrażać Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006 oraz Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego, w ramach którego realizowano „Pilotażowy Program Leader +” [Wilkin 2008]. Obecnie głównym narzędziem finansującym wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w Polsce jest Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, którego łączny budżet w okresie programowania wynosi 17 235 317 541 euro. W obecnej perspektywie finansowej „Budowa i rozwój struktur lokalnych na rzecz zatrudnienia i dywersyfikacji Leader” stanowi jedną z osi PROW 2007-2013.

„Leader” jest koncepcją dotyczącą terenów wiejskich, która ma na celu oddolne tworzenie Lokalnych Strategii Rozwoju (LSR) oraz realizację przez Lokalne Grupy Działania (LGD) zaplanowanych w nich przedsięwzięć [Cygan, Klembowska 2010]. Jest on stosunkowo tanią i efektywną metodą inicjowania i współfinansowania oddolnych procesów rozwojowych zachodzących na terenach wiejskich [Budziach-Szukała 2008]. Koncepcje programowe „Leadera” ukierunkowane są na szczególnie silne wsparcie działań zmierzających do oddolnego rozwoju wsi, wymiany wiedzy i doświadczeń, a także ułatwienia form współpracy między Lokalnymi Grupami Działania, które prowadzą do jednolitych i demokratycznych sposobów rozwoju terenów wiejskich [Daguete 2006].

Celem nadrzędnym stawianym Lokalnym Grupom Działania są przedsięwzięcia, których efektem jest szeroko rozumiana aktywizacja mieszkańców obszarów wiejskich, wpływająca na kondycję społeczno-ekonomiczną polskiej wsi.

Priorytetem przy tworzeniu Lokalnych Grup Działania było i nadal jest budowanie partnerstw skupiających i umożliwiających współdziałanie trzech sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego. Taka konstrukcja LGD pozwala na efektywne wykorzystanie potencjału terenów wiejskich oraz przyczynia się do powstawania innowacyjnych inicjatyw przy opracowywaniu i wdrażaniu Lokalnych Strategii Rozwoju. Prowadzi to do budowania kapitału społecznego i rozwoju polskiej wsi. Instytucjami wdrażającymi działania osi „Leader” są urzędy marszałkowskie właściwe dla miejsca funkcjonowania Lokalnych Grup Działania.

W ocenie funkcjonowania partnerstw zwraca się uwagę na czynniki, które w sposób niekorzystny wpływają na współpracę w ramach tych stowarzyszeń. Dotychczas największą barierą rzutującą na efektywność działań związanych z wdrażaniem Lokalnych Strategii Rozwoju był historycznie i instytucjonalnie utrwalony deficyt zaufania współpracujących ze sobą wspólnot ludzkich [Fedyszak-Radziejowska 2006].

Material i metodyka badań

Celem opracowania było przedstawienie struktury i dokonanie analizy społeczno-ekonomicznej Lokalnych Grup Działania, funkcjonujących w województwie dolnośląskim oraz pokazanie ich wpływu na wieloaspektowy rozwój wsi.

Materiały do badań pochodzą w przeważającej części ze źródeł wtórnych, którymi były dane opracowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Departament Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Krajową Sieć Obszarów Wiejskich oraz Lokalne Grupy Działania.

Dobór obiektów badań, czyli Lokalnych Grup Działania – był celowy. Materiał badawczy opracowany został za pomocą metody opisowej i porównawczej. Do prezentacji danych wykorzystano technikę tabelaryczną opracowaną przez Kopcia [Kopeć 1983].

Wyniki badań

Obszary wiejskie Dolnego Śląska stanowią ważny element gospodarki województwa. Zamieszkuje je 854 993 osób, co stanowi 29,72% ogółu ludności regionu, który wynosi 2 876 627 osób. Zasięgiem funkcjonowania Lokalnych Grup Działania, w momencie opracowywania Lokalnych Strategii Rozwoju na terenie województwa objętych było 1 167 260 mieszkańców, tj. 40,57% ludności Dolnego Śląska (tab. 1). Powierzchnia wchodząca w skład dolnośląskich partnerstw wynosi 17 184,14 km², tj. 86,15% powierzchni regionu. Gęstość zaludnienia dla obszarów wchodzących w skład Lokalnych Grup Działania, wynosi 71,66 os./km² i jest o połowę niższa od średniej wojewódzkiej wynoszącej 144,24 os./km². Partnerstwa obejmują swym zasięgiem 129 gmin województwa.

Najwyższy współczynnik zaludnienia występuje na obszarach funkcjonowania LGD „Szlakiem Granitu” (98,02 os./km²), „Lider A4” (95,66 os./km²) oraz „Qwsi” (92,33 os./km²). Wynika to z faktu, iż na terenach tych występują miasta będące skupiskami dużej liczby ludności, m.in. Strzegom, Świdnica, Kąty Wrocławskie, Bardo, Ząbkowice Śląskie, Złoty Stok. Liczba Lokalnych Grup Działania według obejmowanej populacji mieszkańców przedstawia się następująco: 8 partnerstw obejmuje swym zasięgiem od 10 do 50 tys. mieszkańców, 10 grup wdraża LSR dla grupy od 50 do 100 tys. mieszkańców i jedna grupa działania obejmuje swym zasięgiem ponad 100 tys. Dolnoślązaków.

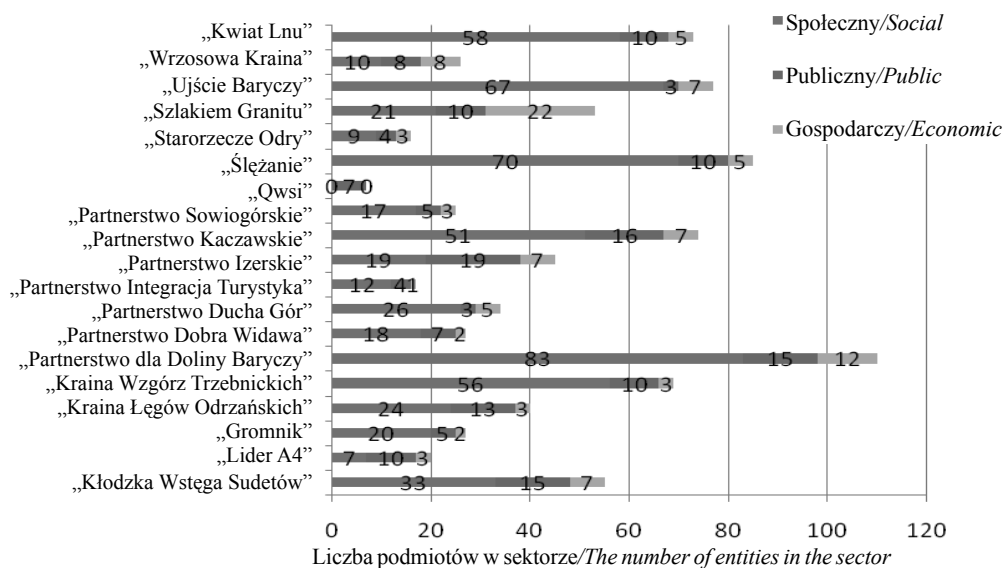
Tabela 1. Powierzchnia i ludność objęta zasięgiem działania LGD na Dolnym Śląsku
Table 1. Area and population covered by the scope of the LAG in Lower Silesia

Nazwa LGD/LAG's name	Powierzchnia [km ²]/ Area [km ²]	Ludność [os.]/ Population [people]	Gęstość zaludn. [os./km ²]/ Population density [people/km ²]
„Kłodzka Wstęga Sudetów”	1 357,49	79 998	58,93
„Lider A4”	554,57	53 049	95,66
„Gromnik”	622,00	44 263	71,16
„Kraina Łęgów Odrzańskich”	1 880,00	120 820	64,27
„Kraina Wzgórz Trzebnickich”	732,00	62 335	85,16
„Partnerstwo dla Doliny Baryczy”	1 662,43	96 889	58,28
„Partnerstwo Dobra Widawa”	957,90	62 972	65,74
„Partnerstwo Duchy Gór”	360,59	33 162	91,97
„Partnerstwo Integracja Turystyka”	338,00	18 787	55,58
„Partnerstwo Izerskie”	1 758,00	129 513	73,67
„Partnerstwo Kaczawskie”	1 194,00	60 161	50,39
„Partnerstwo Sowiogórskie”	392,00	32 948	84,05
„Qwsi”	690,81	63 783	92,33
„Ślężanie”	710,00	48 581	68,42
„Starorzecze Odry”	497,00	40 432	81,35
„Szlakiem Granitu”	850,00	83 319	98,02
„Ujście Baryczy”	614,35	33 701	54,86
„Wrzosowa Kraina”	1 405,00	60 934	43,37
„Kwiat Lnu”	608,00	41 613	68,44
Razem/ Total	17 184,14	1 167 260	71,66

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Rozpatrując formę prawną należy stwierdzić, że w województwie dolnośląskim funkcjonuje 18 stowarzyszeń i 1 fundacja. Brak jest związków stowarzyszeń.

„Leader” jest podejściem wielosektorowym i partnerskim. Lokalne Grupy Działania zgodnie z przepisami Rozporządzenia Rady 1698/2005 z 5 września 2005 r., tworzone są przez przedstawicieli trzech sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego. Łącznie w skład 19 partnerstw dolnośląskich wchodzi 860 podmiotów. Aż 68,30% stanowią podmioty sektora społecznego, 19,77% podmiotów reprezentuje sektor publiczny, a w przypadku jednostek gospodarczych jest to 11,93% (rys. 1).

Rysunek 1. Struktura sektorów tworzących LGD na Dolnym Śląsku
Figure 1. The structure of sectors forming the LAGs in Lower Silesia

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

W strukturze Lokalnych Grup Działania najwyższy udział sektora społecznego występuje w przypadku LGD „Partnerstwo dla Doliny Baryczy” (13,81%), LGD „Ślężanie” (11,64%) oraz LGD „Ujście Baryczy” (11,14%). Najmniejszy udział sektora społecznego odnotowuje się w LGD „Lider A4” (1,16%). W momencie tworzenia partnerstw sektor społeczny nie był reprezentowany w LGD „Qwsi”. Analizując udział sektora publicznego, stwierdzamy że jest on najwyższy w przypadku Partnerstw „Izerskiego i Kaczawskiego”, odpowiednio: 10,91 i 9,19%. Najniższy udział tego sektora występuje w LGD Partnerstwo „Ducha Gór i Ujście Baryczy” – 1,72%. W przypadku podmiotów gospodarczych najkorzystniejszą sytuacją kształtuje się w LGD „Szlakiem Granitu”, bowiem sektor ten reprezentowany jest przez 22 podmioty, co stanowi 20,95%.

Pod względem liczby podmiotów wchodzących w skład LGD w czołówce znajdują się: Partnerstwo dla Doliny Baryczy, które tworzone jest przez 110 podmiotów oraz LGD „Ślężanie” tworzone przez 85 podmiotów. Najmniej, bo tylko 7 podmiotów tworzy „Partnerstwo Integracja Turystyka”. Średnio w skład jednego partnerstwa wchodzi 46,3 podmioty.

Większość przedsięwzięć, jakie realizują Lokalne Grupy Działania, finansowana jest w ramach osi „Leader” stanowiącej część „Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013”. Wydatki publiczne na realizację trzech działań („Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju”, „Wdrażanie projektów współpracy”, „Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja”) tworzących oś „Leader” wynoszą 787 500 tys. euro w całym okresie programowania.

Budżet dla poszczególnych działań osi Leader jest iloczynem liczby mieszkańców zameldowanych na pobyt stały na danym terenie, objętych zasięgiem wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju i stawek pieniężnych ustalonych Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Oznacza to, że im większy obszar objęty jest Lokalną Strategią Rozwoju, tym budżet Lokalnej Grupy Działania wdrażającej tę strategię, jest większy. Analizując budżety Lokalnych Grup Działania funkcjonujących na terenie województwa dolnośląskiego w perspektywie finansowej 2007-2013 stwierdza się, że najwyższą wartość środków w ramach działań osi Leader pozyskały Lokalne Grupy Działania: „Partnerstwo Izerskie” – 10,86% oraz „Kraina Łęgów Odrzańskich” –

10,20%. (tab. 2). Wynika to z liczby mieszkańców objętych zasięgiem wdrażania LSR przez te grupy, która stanowi 21,44% ogółu ludności Dolnego Śląska jaka objęta jest zasięgiem działania Lokalnych Grup Działania. Budżety LGD można rozpatrywać także pod względem wysokości środków przypadających na jednostkę powierzchni (km²) obszaru objętego zasięgiem wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. W tym względzie sytuacja najkorzystniej kształtuje się w przypadku LGD „Gromnik”, gdzie kwota ta wynosi 14615,13, natomiast najmniej środków na jednostkę powierzchni przypada na „Partnerstwo Sowiogórskie” – 244,46 zł.

Tabela 2. Budżety LGD funkcjonujących na Dolnym Śląsku
Table 2. Budgets of the Local Action Groups operating in Lower Silesia

Nazwa LGD/LAG's name	Budżet/Budget				
	Razem/Total	Ranking/Ranking	LSR/LSR	Projekty współpracy/Cooperation projects	Funkcjon. LGD/The functioning of LAGs
„Kłodzka Wstęga Sudetów”	11 839 704	5	9 279 768	239 994	2 319 942
„Lider A4”	7 851 252	12	6 153 684	159 147	1 538 421
„Gromnik”	9 090 609,29	9	7 674 193,30	132 789	1 283 627
„Kraina Łęgów Odrzańskich”	17 881 360	2	14 015 120	362 460	3 503 780
„Kraina Wzgórz Trzebnickich”	9 225 580	8	7 230 860	187 005	1 807 715
„Partnerstwo dla Doliny Baryczy”	14 339 572	3	11 239 124	290 667	2 809 781
„Partnerstwo Dobra Widawa”	9 319 856	7	7 304 752	188 916	1 826 188
„Partnerstwo Duchą Gór”	4 907 976	17	3 846 792	99 486	961 698
„Partnerstwo Integracja Turystyka”	2 780 476	19	2 179 292	56 361	544 823
„Partnerstwo Izerskie”	19 035 020	1	14 919 340	385 845	3 729 835
„Partnerstwo Kaczawskie”	8 903 828	11	6 978 676	180 483	1 744 669
„Partnerstwo Sowiogórskie”	4 876 304	18	3 821 968	98 844	955 492
„Qwsi”	9 443 583,80	6	7 401 728	191 424	1 850 432
„Ślężanie”	7 189 988	13	5 635 396	145 743	1 408 849
„Starorzecze Odry”	5 983 936	15	4 690 112	121 296	1 172 528
„Szlakiem Granitu”	12 331 212	4	9 665 004	249 957	2 416 251
„Ujście Baryczy”	4 987 748	16	3 909 316	101 103	977 329
„Wrzosowa Kraina”	9 018 232	10	7 068 344	182 802	1 767 086
„Kwiat Lnu”	6 158 724	14	4 827 108	124 839	1 206 777
Razem/Total	175 164 962	-	137 840 577,30	3 499 161	33 825 223

Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

W ramach działania 4.1/413 Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju, realizowane są cztery komponenty:

- 1 „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”,
- 2 „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”,
- 3 „Odnowa i rozwój wsi”,
- 4 „Małe projekty”.

Analizując strukturę wykorzystania środków dostępnych w ramach omawianego działania (tab. 3) dostrzec można, że środki na „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” w najwyższym stopniu wydatkowane były przez LGD „Kraina Łęgów Odrzańskich” oraz „Partnerstwo Izerskie” – stowarzyszenia te wykorzystywały ponad 19,5% funduszy dostępnych w obrębie komponentu dla wszystkich partnerstw zlokalizowanych na terenie województwa. Najwięcej przedsięwzięć w ramach komponentu Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw sfinansowano na terenie działania LGD „Partnerstwo dla Doliny Baryczy” – 10,16% środków dostępnych dla dolnośląskich LGD, zaś najmniej środków wydatkowanych zostało przez LGD „Partnerstwo Integracja Turystyka” – 1,31%. Odnowa i rozwój wsi w największym stopniu przyczyniły się do zachowania dziedzictwa i potencjału społecznego obszarów objętych zasięgiem działania „Partnerstwa Izerskiego”, zaś „Małe projekty” w głównej mierze realizowane były na obszarach „Partnerstwa dla Doliny Baryczy” – odpowiednio 18,81 i 11,94% środków dostępnych dla partnerstw z terenu województwa.

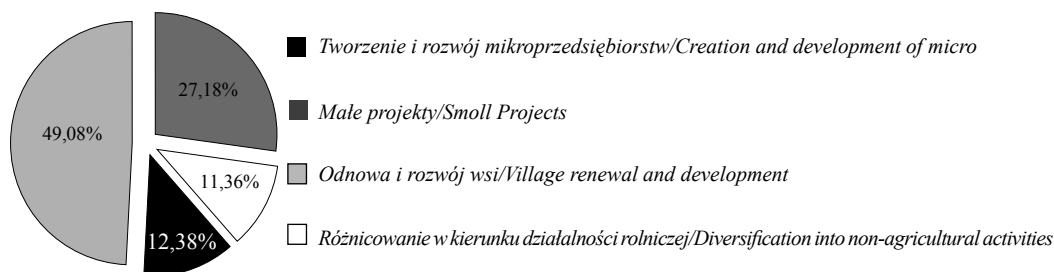
Rozpatrując działanie 4.1/413 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” w ujęciu sumarycznym dla wszystkich partnerstw funkcjonujących na terenie Dolnego Śląska stwierdza się, że aż niespełna połowa środków wydatkowana jest przez Lokalne Grupy Działania na „Odnowę i rozwój wsi”. Po-

nad ¼ budżetu przeznaczona jest na realizację tzw. „Małych projektów”, tj. przedsięwzięć, które nie kwalifikują się do współfinansowania ze środków osi III Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, ale pośrednio przyczyniają się do realizacji celu tej osi, którym jest poprawa jakości życia mieszkańców terenów objętych zasięgiem wdrażania LSR. „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” oraz „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” angażują podobną ilość środków dostępnych w ramach omawianego działania, tj. odpowiednio: 11,36% i 12,38% (rys. 2).

Tabela 3. Podział środków na działanie 4.1/413 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju”
Table 3. Breakdown of the operation of 4.1/413 “Implementing local development strategies”

Wyszczególnienie/Description	Budżet dział. 4.1/413/ Budget Action 4.1/413		Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej/ Diversification into non-agricultural activities		Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw/ Creation and development of micro		Odnowa i rozwój wsi/ Village renewal and development		Małe projekty/ Small Projects	
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%
„Kłodzka Wstęga Sudetów”	9,28	0,95	6,19	1,35	8,06	4,60	6,93	2,38	6,47	
„Lider A4”	6,15	0,87	5,66	0,87	5,20	2,16	3,25	2,25	6,13	
„Gromnik”	5,13	0,51	3,34	0,51	3,07	2,60	3,92	1,51	4,10	
„Kraina Łęgów Odrzańskich”	14,02	1,50	9,77	1,50	8,96	8,40	12,65	2,62	7,12	
„Kraina Wzgórz Trzebnickich”	7,23	0,73	4,72	0,73	4,33	3,50	5,27	2,28	6,21	
„Partnerstwo dla Doliny Baryczy”	11,24	1,15	7,49	1,70	10,16	4,00	6,03	4,39	11,94	
„Partnerstwo Dobra Widawa”	7,30	0,84	5,47	1,16	6,90	3,50	5,27	1,81	4,92	
„Partnerstwo Ducha Gór”	3,85	0,38	2,50	0,38	2,30	2,33	3,51	0,75	2,04	
„Partnerstwo Integracja Turystyka”	2,11	0,22	1,46	0,22	1,31	0,80	1,21	0,87	2,36	
„Partnerstwo Izerskie”	14,92	1,50	9,77	1,50	8,96	8,50	12,81	3,42	9,30	
„Partnerstwo Kaczawskie”	6,98	0,77	4,99	0,77	4,58	4,40	6,63	1,04	2,84	
„Partnerstwo Sowiogórskie”	3,82	0,39	2,51	0,39	2,30	1,60	2,41	1,45	3,95	
„Qwsi”	7,40	0,74	4,82	0,74	4,42	5,18	7,81	0,74	2,01	
„Ślężanie”	5,64	0,63	4,10	1,12	6,69	2,80	4,22	1,09	2,95	
„Starorzecze Odry”	4,69	0,80	5,21	0,99	5,91	1,50	2,26	1,40	3,81	
„Szlakiem Granitu”	9,67	0,98	6,38	1,12	6,69	3,50	5,27	4,07	11,06	
„Ujście Baryczy”	3,91	0,40	2,60	0,40	2,39	2,21	3,33	0,90	2,45	
„Wrzosowa Kraina”	7,07	0,80	5,21	0,80	4,78	3,00	4,52	2,47	6,72	
„Kwiat Lnu”	4,83	1,20	7,81	0,50	2,99	1,80	2,71	1,33	3,61	
Razem /Total	125,95	15,36	100,00	16,74	100,00	66,38	100,00	36,75	100,00	

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Rysunek 2. Budżet komponentów działania 4.1/413 „Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju”
Figure 2. Budget component activities 4.1/413 “Implementation of the Local Development Strategy”

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Wnioski

Na podstawie analizy zebranych materiałów wyciągnięto kilka wniosków.

1. Podejście Leader oraz działania realizowane przez Lokalne Grupy Działania w ramach Lokalnych Strategii Rozwoju pełnią bardzo ważną rolę w procesie przemian strukturalnych zachodzących na obszarach Dolnego Śląska i Polski.
2. Funkcjonowanie Lokalnych Grup Działania przyczynia się do aktywizacji mieszkańców Dolnego Śląska oraz korzystnie wpływa na wykorzystanie potencjału rozwojowego terenów wiejskich.
3. Środki pozyskane na funkcjonowanie Lokalnych Grup Działania są inwestowane w przedsięwzięcia służące mieszkańcom obszarów objętych Lokalną Strategią Rozwoju. Pieniądze wydatkowane są na projekty opracowane z udziałem mieszkańców, co oznacza że mają oni bezpośredni wpływ na inwestycje, które realizowane są w miejscu ich zamieszkania. Powoduje to budowanie wspólnoty oraz uczy współdziałania mieszkańców obszarów wiejskich.

Literatura

- Budzich-Szukala U.** 2008: Program LEADER w Polsce – sposób na aktywizację wsi. [W:] Polska wieś 2008 – Raport o stanie wsi (red. J. Wilkin, I. Nurzyńska), 120.
- Cygan K., Klebowska D.** 2010: Program Leader jako narzędzie wspierania rozwoju obszarów wiejskich. *Rocz. Nauk. SERIA*, t. XII, z. 2, 66-72.
- Daguete D.** 2006: Networking: The Leader experience. [www.ec.europa.eu].
- Fedyszak-Radziejowska B.** 2006: Kapitał społeczny wsi – w poszukiwaniu utraconego zaufania. [W:] Kapitał ludzki i zasoby społeczne wsi: Ludzie – społeczność lokalna – edukacja (red. K. Szafraniec). Wyd. IRWiR, Warszawa. 144.
- Kopec B.** 1983: Metodyka badań ekonomicznych w gospodarstwach rolnych. Skrypt AR Wrocław, 166-199.
- Wilkin J.** 2008: Obszary wiejskie w warunkach dynamizacji zmian strukturalnych – Polska Wschodnia – Ekspertyza wykonana na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, 605.

Summary

The aim of this paper is to provide structure and carry out socio-economic analysis of Local Action Groups operating in the province of Lower Silesia.

Materials for research comes mainly from secondary sources, which were developed by the Ministry of Agriculture and Rural Development, Department of Agriculture and Rural Development, Lower Silesian Marshal Office, the National Rural Network and the Local Action Group.

Selection of test items – the Local Action Groups was intentional. The research material was prepared by the method of descriptive and comparative. For the presentation of tabular data used a technique developed by Kopec.

Adres do korespondencji:

mgr inż. Małgorzata Borkowska
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
Instytut Nauk Ekonomicznych i Społecznych
pl. Grunwaldzki 24 a
50-363 Wrocław
tel. (71) 320 17 92
email: małgorzata.borkowska@up.wroc.pl